

Свети Сава Освещени

(439 - 532 година)

Чества се на 5 декември

Кондак, глас 8

От младини с добродетел принесъл си се като жертва непорочна на Бога, Саво блажени, станал си насладител на благочестие, затова и си бил на преподобните украшение, достохвален пустинен гражданин, затова ти и зовем: Радвай се, Саво пребогати

Кратко животоописание

Преподобни Сава Освещени - от Кападокийската област, живял през VI век. На осем години отишъл в манастир, на 18 години - в Йерусалим станал монах, основал Велика лавра. Голям подвижник и чудотворец, починал на 94 години.

† Траянополски епископ Иларион, Пространен православен месецослов, изд. Тавор.

Житие на св. Сава Освещени

Свети Сава, основателят на много манастири в Палестина и на знаменитата лавра, известна под неговото име, се родил в областта Кападокия през IV век от богати и знатни родители. Поради несъгласие между роднините, на които било поверено неговото възпитание през време на служебното пътуване на баща му в Александрия, той още 18-годишен се поселил в манастир. Там получил образование, обикнал монашеския живот и бил постриган за монах. Желаяйки да служи на Бога в по-усамотено място, младият монах оставил манастира, в който живял, и се отправил за Йерусалим да се поклони на светите места и да посети палестинските пустинници.

По онова време на Изток бил прочут със своя строг постнически живот преподобни Евтимий Велики. Сава поискал да постъпи в числото на неговите ученици, но Евтимий го поверил на блажени Теоктист, брат в съседния манастир. Като го благословил, преп. Евтимий предсказал, че Сава ще просияе в иноческия живот, ще стане основател на обширна лавра и ще бъде славен наставник на всички палестински отшелници.

В Теоктистовия манастир Сава се предал изцяло в служба на Бога и минал всички монашески служби с безропотно послушание и усърден труд. Всички се чудели на неговия строго добродетелен живот. Веднъж, пътувайки за Александрия, той срещнал по пътя родителите си, които искали да го отклонят от иноческия живот, но накрай отстъпили пред неговата непоколебима воля.

Като прекарал дванадесет години в манастира, Сава пожелал по-голямо усамотение. Поселил се в една пещера и там прекарвал дни и ноци в молитва и труд. Работата му се състояла в плетене на кошници, за които от манастира му давали хляб и плодове. Така прекарал пет години, а после отишъл при преп. Евтимий Велики. След смъртта на този велик подвижник Сава живял известно време в Йорданската пустиня, в манастира на преподобни Герасим.

Но преподобни Сава желаел пълна самота, за да може всецяло да се предаде на молитва и богомислие. Веднъж, като заспал след дълга молитва, в съня си видял ангел, който му посочил една пещера на онова място, където се намирал изсъхналият Силоамски поток. Като се събудил, Сава се отправил към това място, намерил пещерата и се поселил в нея. Цял ден и през по-голямата част от нощта той се молел и пеел псалми, като се хранел само с корени, които растели покрай пещерата.

Един ден, както събирал корени в пустинята, той видял четири разбойници, които били гладни и изнемощели. Пустинножителят изсипал пред тях събраните корени, и от тогава благодарните разбойници започнали понякога да му носят хлюб и плодове. Сава, облян в сълзи,

си говорел: "О, горко на душата ми! Тия люде за едно благодеяние тъй щедро плащат. А ние получаваме всекидневно от Бога благодеяния, но не благодарим, а в нехайство прекарваме дните си и не изпълняваме Неговите повели."

Тъй в постоянна молитва и съвършено уединение прекарал Сава няколко години. След това при него започнали да идват и други, които желаели тих и усамотен живот. Постепенно цялата долина на Силоамският поток се заселила от пустиножители. Оставили всички грижи за тукашния живот, те само на Бога възлагали своите надежди. Постоянно се молели, спазвали безмълвие и строго въздържание, и Бог чудесно ги охранявал. Преданията за пустиножителите са пълни с примери за чудесния Божи промисъл за тях: ту по чудесен начин им се изпращала храна; ту на жадуващ сред горещата пустиня се откривал неизвестен извор; пустинните зверове послушно оставяли своите леговища в пещерата, избрана от своя пустинник за жилище; чрез силата на кръста се прогонвали бесовски видения, смущаващи понякога самотния пустинник – с една дума всемогъщата Божия десница не преставала да укрепява и опазва отшелниците сред страданията, подвижите и трудове на избрания от тях живот.

След много години, прекарани в палестинската пустиня, Сава имал радостта да види майка си, която, след като овдовяла, се поселила в един женски манастир близо до Йерусалим. Като получил след нейната смърт богато наследство, Сава построил няколко манастира и болници, основал две странноприемници – една в Йерихон, а другата при пещерите, из които вече се оформила лаврата или големият манастир. В него се събрали много братя и йерусалимският патриарх поставил Сава за духовен ръководител на отшелническите обители. Той поучавал братята с думи и със своя пример, учел ги на кротост, смирение, безмълвие, упование на Бога и на пълно отречение от собствената си воля. Починал тихо в пещерата си на 94-годишна възраст в 533 година.

© *Жития на светиите*. Синадално издателство, София, 1991 година, под редакцията на Партений, епископ Левкийски и архимандрит д-р Атанасий (Бончев).

Житие и подвизи на преподобния наш отец Сава Освещени

Преподобният Сава се родил в тридесет и първата година от царуването на гръцкия император Теодосий Младши, в Кападокийската страна, в селото, наречено Муталаска, което било подчинено на Кесария. Отначало то било неизвестно село, но впоследствие с рождението на свети Сава се прославило повече от Ариматея (или Рама), в която израснал божественият пророк Самуил. Родителите на блажения Сава Йоан и София били благородни и благочестиви хора. Когато Сава навършил пет години, те заминали за Александрия, тъй като Йоан бил на служба при царя и заемал висок военен сан. По Божий промисъл Сава бил оставен заедно с имуществото на родителите му при брата на неговата майка Ермий. Но понеже жената на Ермий била зла и свадлива, детето след като претърпяло много зло от нея, накрая отишло при брата на своя баща Григорий, който живеел в друго село, наричано Сканда. Вследствие на това, между чичовците на Сава възникнала вражда. Неговите родители останали дълго време в Александрия, а Ермий и Григорий враждували помежду си, като всеки от тях искал не толкова да има при себе си детето, колкото да се ползва от имуществото на неговия баща. Блаженият отрок, който от най-ранна възраст се отличавал със зрелия си разум, като видял раздорите и разприте между своите чичовци, се отказал от цялото си богатство и отишъл във Флавиановия манастир, който се намирал на около четири километра от Муталаска. Тук той приел ангелски образ на осмата година от рождението си. Живеейки в манастира, той скоро изучил Псалтира и останалите книги на Свещеното Писание, преуспявал в добрите дела и във всичко следвал монашеския устав. Не след дълго чичовците на блажения Сава се помирили помежду си, дошли при него в манастира и започнали да го съблазняват, като го съветвали да излезе от манастира, да си вземе жена и да отиде да живее в имението на баща си. Но той, като желал да остане в Божия дом, а не да живее в шатрите на грешниците, и обичайки манастирския живот повече от мирския, не послушал своите

чичовци и отхвърлил съблазнителното им предложение и сам започнал да се подвизава с още по-голямо усърдие, умъртвявайки тялото си с трудове и въздържание и подчинявайки го на духа.

След като била победена тази змия, която с богатство и женитба съблазнявала блажения да излезе от обителта като от рая, започнал друг прелъстител да го изкушава бесът на чревоугодството. Веднъж, докато работел в манастирската градина, Сава видял прекрасна ябълка. Той не се стърпял, откъснал я и поискал да я изяде преди определеното време и без да получи обичайното благословение. Но като си спомнил, че чрез този плод змията в рая въведа в грях първия човек, той удържал себе си, не я изял, а започнал да се самоосъжда така:

Красив бил за очите и приятен на вкус и този плод, който умъртвил Адам.

Той хвърлил ябълката на земята, стъпнал я с нозете си, като потъпкал заедно с нея и своя помисъл, и най-вече съкрушил главата на беса на чревоугодиято. Тогава Сава си обещал да не вкуси от този плод, докато е жив. Така всяко свое плътско желание той побеждавал с въздържание малко ядял, малко спял, постоянно се трудел и ръцете му се простирали само за молитва или за работа.

И скоро светият, независимо от неговата младост, по своята добродетел станал съвършен като старците, които живеели в обителта.

Веднъж се случило така, че един от тамошните братя, който имал послушание да приготвя хляба, бил намокрен от дъжд. А тъй като било зимно време, слънцето не светело и нямало къде да подсуши дрехата си, той я сложил върху дървата в пещта и забравил за нея. Не след дълго братята се събрали да пекат хляб и разпалили пещта, без да знаят, че пекарят е сложил там дрехата си. Когато дървата вече силно се разгорели, пекарят се сетил за дрехата си и много се натъжил. Блаженият Сава също бил тук. Като видял тъгата на своя брат, той не помислил за себе си и след като се оградил с кръстния знак, влязъл в пещта. И, о чудо! Както някога във Вавилон тримата отроци не изгорели в огнената пещ¹, заради своята вяра; така и младият Сава, заради любовта си към своя брат, излязъл невредим от пещта с неговата дреха в ръцете си, която също не била докосната от огъня, както и неговата собствена дреха.

Като видели това чудо, братята се ужасили и започнали да си говорят един на друг:

Какъв ли ще стане този юноша след време, щом още от младини се е сподобил с такава благодат от Бога!

В този манастир блаженият живял десет години, възхождайки от сила в сила и от слава в слава. След това в него се появило желанието да отиде в Иерусалим, за да се поклони на светите места и да посети отците, които живеели в пустинята около града. Той желаел да получи полза от техните беседи и да намери там място за себе си, където да води пустиннически живот. Сава се обърнал с молба към архимандрита да го пусне в светия град, като му даде своето благословение и се помоли за него. Но той не искал да го пусне, като му казал:

Не е добре за тебе да странстваш, понеже още си твърде млад. По-добре стой на едно място.

Но Бог, Който всичко устройва за добро, заповядал на архимандрита да не задържа Сава в обителта.

Пусни Сава, за да Ми послужи в пустинята! му заповядал Той във видение.

Тогава архимандритът извикал блажения при себе си, помолил се за него и го пуснал с благословение на път. А Сава, воден от десницата на Всевишния, дошъл в Иерусалим. Това станало в края на царуването на Маркиан и на патриаршестването на Ювеналий в светия град. Тогава Сава бил на осемнадесет години от рождението си. Било вече зима, когато той дошъл в манастира на свети Пасарион. Там го приел архимандрит Елпидий и го връчил под ръководството на един кападокийски старец. Сава прекарал зимата при него, постоянно мислейки за безмълвния пустиннически живот, към което отдавна се стремяла душата му. Като чул за Евтимий Велики, който просиял със своята добродетел и чудеса в пустинята, която се намирала на изток от Иерусалим, Сава пожелал да го види. След като измолил благословение от своите наставници, той тръгнал на път и пристигнал в лаврата на Великия Евтимий. Там той прекарал няколко дни в очакване да види великия подвижник, тъй като преподобният не всякога идвал в храма, а един или два пъти в седмицата и в определени дни.

Когато дошла съботата, Сава видял преподобния Евтимий да влиза в църквата и паднал в нозете му, молейки да го приеме в своята лавра. Но свети Евтимий забелязал, че той е още твърде млад и го отпратил в манастир, който се намирал още по-далече от Иерусалим. Този манастир бил под началстването на блажения Теоктист. Евтимий му заповядал да се грижи за младия монах и предрекъл за него, че в скоро време, с благодатта Христова, той ще просияе в монашеското житие повече от мнозина други, ще стане славен пример за всички палестински отшелници и ще издигне лавра, по-голяма от всички лаври в тая страна.

След като бил приет в манастира, Сава се предал целия на Бога и изпълнявал всички манастирски послушания безропотно и послушно, със смирение и усърдие. Бидейки издръжлив и твърде ревностен в извършването на Божественото служение, той преди всички отивал в църквата и излизал от нея последен. Освен великите си душевни качества, той и по тяло бил едър и силен. Тогава дяволът, като желал да му причини вреда, измислил следното. В този манастир живеел един брат, родом от Александрия, който се казвал Иоан. Той получил известие, че родителите му са умрели. И ето дяволът му внушил неподобаващата за един монах мисъл да се погрижи за останалото след смъртта на родителите му имущество. Иоан дотегнал на игумена Теоктист с честите си молби да го пусне в Александрия, а освен това искал да пуснат и Сава с него, понеже като силен телесно човек би могъл в случай на нужда да му окаже помощ по пътя. Теоктист отстъпил пред настойчивите молби на монаха и го пуснал да отиде в родината си, а заедно с него пуснал и Сава. И така, двамата заминали за Александрия.

След като пристигнали там и започнали да се занимават с устройването на оставеното имущество, родителите на блажения Сава Иоан и София, които случайно били там (понеже бащата на Сава, поради военната си длъжност, често бил изпращан по заповед на царя в Александрия), го видели и го познали.

Тогава пред блажения Сава се явил нов подвиг и той трябвало да встъпи в борба, по-голяма от първата, когато чичовците му се опитвали да го накарат да остави манастира и да отиде в света и да замени монашеството с брачен живот. Родителите на Сава ту с плач и молби, ту с ласкави и съблазнителни думи още по-силно се стремели да го накарат да свали черните дрехи и да облече светли, да живее като тях и да постъпи на военна служба. А блаженият, като разбрал, че се е срещнал с родителите си е бил познат от тях поради козните на врага, упорито се съпротивлявал на своето естествено чувство. Той сдържал в себе си естествената си любов към своите родители, отхвърлял настойчивите им молби.

Тогава Иоан и София, като видели, че сърцето на сина им е непреклонно, престанали да го убеждават и с горчиви ридания, със свито сърце го пуснали да си върви. На раздяла те го помолили да вземе със себе си всичко, от което има нужда, и дори се опитали да му дадат четиридесет златни монети. А той нищо не пожелал да вземе, но за да не натъжи съвсем родителите си, взел само три монети, които предал на игумена Теоктист, щом се върнал в манастира.

В края на десетата година, откакто Сава отишъл в манастира, преподобният Теоктист се представил. На неговото място свети Евтимий поставил един добродетелен монах, на име Марин. Но след две години и той умрял и настоятел станал друг добродетелен монах, на име Лонгин. В това време блажения Сава бил навършил тридесет години от рождението си. Той се обърнал към игумена Лонгин с молбата да му позволи да се посели в една пещера, която се намирала на една скала на юг от манастира, за да може да води по-уединен живот. Лонгин съобщил за неговото желание на Великия Евтимий. Свети Евтимий, който бил слушал много за непорочния живот на Сава за неговия пост и молитви, за кротостта и смирението му и за другите му богоугодни дела, написал на Лонгин: “Не забранявай на Сава да се подвизава така, както желае”.

Отначало на блажения било благословено да прекарва в пещерата по пет дни в седмицата, а по-късно, по негова молба, му разрешили да остане в нея пет години. Неговият живот в пещерата протичал така: пет дни той постел, без да вкусва нищо и без да излиза от пещерата; занимавал се с плетене на кошници, като изпитал по десет на ден, а в устата и мисълта си постоянно държал молитвата към Бога.

С настъпването на съботата, рано сутринта, той отивал в манастира, като донасял петдесет кошници. В събота и неделя участвал в общата молитва и след като подкрепял тялото си с храна, вечерта в неделя отново се връщал в пещерата, като взимал палмови клонки за изплитането на още петдесет кошници.

В тези трудове и в такъв пост, той прекарал пет години, след което Великият Евтимий го взел, за да се подвизава заедно с него в пустинята, тъй като той вече бил съвършен монах, който, независимо от младата си възраст, не отстъпвал по съвършенство на отците, които били остарели в подвизите на добродетелта. Поради това свети Евтимий го наричал “млад старец”. Бидейки млад по тяло, той бил стар подуховна мъдрост и непорочен живот. В 14-ия ден на януари преподобният Евтимий взимал него и блажения Дометиан и излизали от лаврата. Те отивали в голямата пустиня Рува, в която оставали през целия Велик пост до неделя Ваия.

След немного време преподобният и богоносен Евтимий се преставил. Това станало, когато Иерусалимски патриарх бил Анастасий. След кончината на свети Евтимий и след смъртта на неколцина други по-стари отци в лаврата, Сава, като видял, че манастирските порядки се изменят, отишъл в източната пустиня, близо до Йордан, която в това време, като светла звезда, просвещавал със своя живот преподобният Герасим. Блаженият Сава бил на тридесет и пет години, когато се поселил сам в пустинята. Там той се упражнявал в пост и непрестанни молитви и се стремял да направи ума си чисто огледало на божествените предмети. Тогава дяволът започнал да го напада с козните си.

Веднъж в полунощ, когато светият спял на земята, уморен от своите трудове, дяволът приел вид на множество змии и скорпиони и като се доближил до него, искал да го уплаши. Но светият на часа станал и започнал да се моли, произнасяйки думите на Давидовия псалом: “Няма да се уплашиш от ужасите нощем... аспида и василиск ще настъпиш”. Щом произнесъл тези думи, бесът веднага изчезнал. След няколко дни дяволът приел образ на страшен лъв и се нахвърлил срещу свети Сава, все едно че искал да го разкъса. Но като се хвърлял срещу него, той се връщал назад, после отново се втурвал и отново се връщал. Като видял, че звярът ту се втурва срещу него, ту отстъпва, преподобният му казал: “Ако имаш власт от Бога да ме изядеш, тогава защо се връщаш назад? А ако нямаш, за какво се трудиш напразно? Защото със силата на моя Христос аз ще те надвия!” И бесът, който бил приел вид на звяр, веднага побягнал посрамен.

Оттогава Бог дал на преподобния власт над всички зверове и змии и той ходел сред тях като сред кротки овци. При него дошъл един добродетелен монах, на име Ант, който преди това бил живял при преподобни Теодосий. Ант обикнал блажения Сава и заживял с него. Веднъж ги нападнали агаряните и изпратили един от тях да ги убие. Но щом светите отци се помолили, изведнъж земята се разтворила и го погълнала, а останалите, като видели това чудо, се изплашили и побягнали. Чрез своя съжител блаженият Сава по-късно се запознал с преподобния Теодосий и те двамата се обикнали с голяма любов.

В края на четвъртата година, откакто Сава се поселил в пустинята, веднъж, докато ходел из нея, се изкачил на висок хълм, където блажената царица Евдокия, съпругата на цар Теодосий Младши, приела някога душеполезно поучение от Великия Евтимий. Преподобният прекарал там нощта в обичайните си молитви.

И тогава му се явило видение. Той видял светъл Божий ангел, който му показвал долината, в която някога протичал поток на юг от Силоам. Ангелът му казал: “Ако искаш да населиш тази пустиня и да я направиш подобна на град, обърни се на изток и ще видиш пред себе си пещера, в която никой досега не е живял. Влез и се посели в нея! Този, Който “дава на добитъка храната му и на малките вранчета, които викат към Него”, ще промисли и за тебе”.

Видението изчезнало и когато настъпил денят, Сава слязъл от хълма и с Божията помощ намерил пещерата, която ангелът му показал във видението. Когато се поселил в нея, той бил на четиридесет години. В тази година починал Иерусалимският патриарх Анастасий, като оставил на светителската катедра след себе си Мартирий. В същата тази година цар Зенон си възвърнал царската власт, след като убил мъчителя Василиск.

Живеейки тук, преподобният отначало се хранел с тревите, които растели наоколо. А Бог, Който му заповядал да се посели на това място, му изпратил и храна чрез човещи варвари, както някога при Хорат на пророк Илия чрез враните. Не след много време покрай пещерата минали четирима сарацини и като я видели, пожелали да влязат в нея, но не могли: толкова неудобен бил пътят към нея. Като ги забелязал, блаженият им подал въжето, за да се изкачат по него. Когато влезли в пещерата, сарацините не намерили нищо. Те били поразени от неговия живот и благочестие и като се смилили, се съгласили да му донасят храна. Така те започнали често да го посещават и му носели хляб, сирене, фурми и друга храна.

Преподобният останал в тази пещера пет години, беседвайки единствено с Бога и побеждавайки невидимите врагове със своите непрестанни молитви. След това Бог благоволил да му повери душите на мнозина и да го направи наставник и пастир на словесните овци. След като прекарал пет години в безмълвие, при него започнали да идват от различни места много хора, които желаели да останат тук. А той приемал всички охотно и на всекиго посочвал място, където да се посели. Дошлите си построявали килии и водели богоугоден живот, имайки за образец добродетелния живот на преподобни Сава. За кратко време при него се събрали до седемдесет братя. Между тях се откроявали следните: Иоан, който впоследствие станал игумен на новата лавра, Иаков, който по-късно построил лаврата на Йордан, наричана Пиргион, Фирмин и Севириан, от които първият построил лавра в Махмас, а другият манастир във Варих, Иулиан, който построил лаврата на Йордан, наричана Несклерова, и още много други свети мъже, чиито имена са написани в книгата на вечния живот. Над всички тях бил настоятел свети Сава. На всеки, който идвал при него, той давал подходящо място, където имало неголяма пещера и килия.

Преподобният пожелал да построи кула върху планината, която да бъде център на тяхната обител. Събрал учениците си, започнали да строят и така било положено началото на неговата Велика лавра. Те построили неголяма църква в долината на един изсъхнал поток и когато идвал някой, посветен в презвитерски сан, преподобният го молел да отслужи света литургия, а сам, поради смирението си, не желаел да приеме посвещение и на никого от братята не давал благословение да бъде възведен в свещеническа степен. Когато свети Сава ходел и пеел Давидовите псалми, се явил огнен стълб, който се издигал от земята до небето. Светият останал на молитва до настъпването на утринната зора.

На разсъмване той тръгнал към мястото, където видял стълба. Там намерил голяма чудна пещера, подобна на църква, построена не от човешка, а от Божията ръка. Входът ѝ бил от южната страна и в нея прониквали достатъчно слънчеви лъчи и било достатъчно светло. Светият украсил пещерата, устроил в нея църква и наредил на братята да се събират всяка събота и неделя в нея, за да извършват богослужение. Той самият се преселил тук, построил килия за себе си на една висока скала и направил таен вход към църквата. През него той ходел в църквата и се молел денем и нощем.

Числото на братята ежедневно се увеличавало; техният брой станал около сто и петдесет. Вече започнали да се строят килии от двете страни на потока. В същото време отците започнали да отглеждат и работен добитък, който бил нужен за строежа на лаврата и за други потребности. Свети Сава се грижел в лаврата да има всичко необходимо, за да не бъдат принудени братята да излизат в света и да се докосват до мирския метеж и суета. А монасите, като добри пасоми на преподобния, принасяли плодове, достойни за тяхното звание, и правели тялото си духовно още преди нетлението, което се надяваме да получим в бъдещия живот. Но светият отлагал освещението на споменатата пещера, на създадената от Бога църква, понеже не желаел да приеме ръкоположение в презвитерски сан и по своето смирение считал, че желанието да бъдеш причислен към клира е начало и корен на честолюбиви помисли.

На възвишаващата се над църквата стръмна скала преподобният построил кула за себе си и като намерил в пещерата, като в раковина, таен път, водещ до кулата, се уединявал в нея. Там той извършвал правилото си и се отдавал на постнически подвизи. Увеличавала се и славата му и боголюбиви човещи започнали да му донасят злато, а той го употребявал за построяването на

лаврата. Също и светейшият Иерусалимски патриарх Мартирий много го обичал и почитал, и му изпращал всичко необходимо.

Блаженият Мартирий се преставил в осмата година от своето патриаршество, а след него престола приел Салюстий. Преподобният Сава бил тогава на четиридесет и осем години. По това време в лаврата дошли няколко развратени монаси плътоугодници, които “нямат дух”, както е казано в Писанието. Те отдавна несправедливо обвинявали преподобния и го огорчавали по всякакъв начин. Така, често сред пшеницата израстват плевели и сред гроздето тръни, така и между апостолите един се оказал предател, и Елисей имал един неверен ученик Гиезий.

Тези развратени братя, или по-добре да се каже лъжебратя, замислили зло срещу светията и отишли в светия град при патриарха с молбата да им постави игумен. Когато ги запитали откъде са дошли, те отговорили, те скрили името на блажения Сава, тъй като знаели, че то е прославно и че всички с любов го почитат. Много пъти ги питал патриархът и искал да получи отговор на въпроса откъде са. Против волята си те казали, че идват от потока, който е наречен на името на някакъв монах Сава. Патриархът ги попитал: “А къде е Сава?” А те започнали да го клеветят, като казвали, че е груб и неопитен човек, че той не може да ръководи такова многочислено братство и че поради своята грубост и невежество не може да управлява такава лавра. Към своята клевета те добавили и това, че Сава нито сам желае да приеме посвещение, нито позволява това на някого от братята.

Докато те клеветели блажения пред патриарха, се случило да присъства и един честен и достоен мъж на име Кирик презвитер на църквата “Възкресение Христово” и пазител на Животворящия Кръст Господен. Щом чул клеветата, той попитал: “Вие ли приехте Сава на това място, или Сава прие вас?”. Те отговорили: “Сава ни прие, но той е груб и не може да ни управлява, понеже ние се увеличихме твърде много”. Тогава Кирик им казал: “Ако Сава е могъл да ви събере на това пустинно място, толкова повече ще може, с Божията помощ, и да ви ръководи”.

Те не могли да отвърнат нищо и замълчали. А патриархът, като отложил разрешението на делото до утрото, веднага изпратил да доведат свети Сава, като с почит го канел да дойде все едно по някакви други дела. Блаженият пристигнал, а патриархът без да му каже нищо за клеветниците и без да каже нищо и на тях, и без да ги изобличи, веднага посветил преподобния в презвитерски сан, макар и против неговата воля.

След като го посветил, патриархът казал на клеветниците: “Ето вашия отец и игумена на вашата лавра, който е избран свише от Бога, а не от човеците! Аз само потвърдих божествения избор”.

След като изрекъл това, патриархът взел със себе си свети Сава и тези монаси и отишъл в лаврата. Там той осветил създадената от Бога църква, благословил цялата лавра и като наставил всички братя да се подчиняват на своя блажен игумен Сава, се върнал в светия град. Когато блаженият встъпил в петдесет и третата година от рождението си, след смъртта на Зенон, се възцарил Анастасий.

В същата година в лаврата дошъл един богоугоден мъж, родом арменец, на име Иеремия, заедно с двамата си ученици Петър и Павел. Преподобният твърде много им се зарадвал. Той им дал пещерата, в която по-рано живеел самият той, и им позволил да извършват в събота и неделя, в малката църква молитвеното правило на арменски. Така, малко по малко арменците в лаврата започнали да се увеличават.

По същото това време дошъл в лаврата и преподобният Иоан, наречен Мълчалник. Той бил епископ в град Колона, но заради Бога оставил своята епископия и като скрил сана си, се трудел в лаврата като прост монах. Блаженият Сава подражавал на свети Евтимий Велики, който имал обичай всяка година да излиза в пустинята в 14-ия ден на януари и изкарвал там целия Велик пост. Подражавайки му, същото правел и преподобния Сава, но не напускал лаврата в същия ден, а изчаквал двадесетото число, за да чества в лаврата паметта му. След това той излизал в пустинята и така, отстранявайки се от хората и приближавайки се към Бога с мислите и молитвите си, оставал до неделя Ваия.

В годината, когато била осветена създадената от Бога църква, в Александрия умрял бащата на блажения Йоан, който се ползвал с голяма власт в Исаврийския окръг, а неговата блажена майка София, вече доста остаряла, разпродала цялото си имущество и дошла в Иерусалим при своя син, като донесла много пари. Той я приел и я убедил да се постриже в монашество. След като живяла кратко време в монашески образ, тя се преставила в Господа. А донесените от нея пари Сава употребил за нуждите на манастира и за построяването на странноприемни домове: единият той построил до Иерихон, а другият в лаврата, та в първия да се подслоняват странници-миряни, а в другият монаси.

След като основал киновията в Кастелия, свети Сава вложил цялото си старание да я насели с добродетелни мъже изпитани в подвизите и изкушенията монаси. А на мирските човеци, които желаели да приемат пострижение, и на безбрадите юноши той не позволявал да живеят нито в Кастелийската киновия, нито в лаврата. За тях той построил една малка киновия на север и им поставил опитни наставници, които да научат начинаещите на правилата на монашеския живот. Начинаещите, преди всичко друго, трябвало да научат псалтира и целия чин на молитвеното пение, а също и целия монашески устав. След това те се приучавали на подвизите и трудовете, учили се да пазят ума си от суетните мирски спомени и да се противят на злите помисли, да обуздават своята воля и да бъдат послушни, кротки, смирени, мълчаливи, бодри и внимателни, и да се пазят от вражеските съблазни. Който усвоявал успешно тези начала на монашеския живот, бил преселван в по-голямата киновия или в лаврата, а някои от начинаещите, особено по-младите, аввата изпращал при преподобния отец Теодосий, който тогава бил оставил Седалищната църква и построил манастир, на тридесет и пет стадия на запад от лаврата. Дватама Сава и Теодосий били във всичко единомдушни и съгласни един с друг, затова иерусалимците ги наричали “нова апостолска двоица”, уподобявайки ги на апостолите Петър и Павел. На тях било поверено началството над всички монашестваци. Това станало по следния начин.

След смъртта на блажения архимандрит Маркиан, всички монаси от лаврите и манастирите, от планините и пустините се събрали в епископския дом при патриарх Салюстий, който тогава бил болен. По общо съгласие, те му представили Теодосий и Сава, за да ги постави за архимандрити и началници над всички манастири, които се намирили около светия град, тъй като тези свети мъже били пустинници, нямали никакво имущество, били украсени и с живота и със словата си и изпълнени с Божествени дарове.

От това време преподобни Теодосий началствал над общежитийните манастири, а преподобни Сава над отците отшелници. Когато след смъртта на патриарх Салюстий на негово място бил възведен Илия, блаженият Сава поискал да купи едно парче земя, което се намирало до неговата лавра. Дал парите на собственика на земята и построил втора странноприемница, която давала подслон на братята, идващи от далечни страни. Също купил два странноприемни дома и за Кастелийската киновия, единият в светия град, близо до кулата на Давид, а другият в Иерихон.

По това време в лаврата дошли двама родни братя, родом от Исаврия, чиито имена били Теодул и Геласий, които Бог изпратил при преподобни Сава и които били сякаш втори Веселиил и Елиав изкусните строители на скинията. С тяхна помощ преподобният завършил окончателно строежа на лаврата. Той построил още килии, също болница и пекарна, купел при потока и голяма църква в чест на Пречистата Богородица, защото неръкотворната църква, която Бог му бил посочил чрез огнения стълб, станала вече тясна и по време на богослуженията не можела да побира всички братя, чийто брой вече се увеличил твърде много.

Поради това Сава построил близо до нея друга църква по-голяма и по-просторна на иметона Пречистата Божия Майка. Тази църква била осветена от патриарх Илия. В църквата на Пресвета Богородица свети Сава наредил да се събират, за да славят Бога, а Богоявленската църква дал на арменците и учредил там всенощно пение в неделите и на големите празници. Настъпил празникът на Обновлението на храма на Христовото Възкресение в Иерусалим и всички палестински епископи и игумени се събрали. Дошъл тук и преподобни Сава, заедно с няколко братя от Никополския манастир.

Когато го видял, патриархът много се зарадвал и като останали насаме, започнал да го уговаря отново да се върне в лаврата. Но преподобният отказвал и молел за прошка патриарха, като изтъквал, че е свръх неговите сили да управлява и да се грижи за такова множество братя. Патриархът обаче казал: “Ако не изпълниш моята молба и съвет, тогава не се явявай повече пред очите ми. Аз не мога да търпя това други да владеят над твоите плодове”.

Тогава блаженият Сава, макар и против собственото си желание, открил на патриарха причината, поради която напуснал лаврата: “Нека не бъда виновен аз за раздорите и разколите сред братята” добавил той и разказал за ненавистниците, които въставали срещу него. Старецът не можел да не се покори на патриарха и се подчинил: за игумен на Никополския манастир той поставил своя ученик, който бил дошъл заедно с него от Никопол, а сам той се отправил към своята лавра.

Патриархът изпратил по него следната заповед на братята: “Известявам ви, братя в Христа, че вашият отец Сава е жив, а не разкъсан от зверовете, както вие сте чули и както говорехте. Той дойде при мене за празника и аз го задържах, като счетох за несправедливо дело той да остави своята лавра, която устрои, с Божия помощ, със своите трудове. Убедих го да се върне в нея. И така приемете своя отец радостно и с дължимата му почит и му се подчинявайте във всичко, защото не вие сте избрали него, а той вас ви е събрал. А ако някои от вас, които са горди и непокорни, не пожелаят да се смирят и да му се покоряват, на тях ние заповядваме на часа да напуснат лаврата: не подобава на този отец да не заеме мястото си.” Когато това послание било прочетено в лаврата, враговете на Сава, заслепени от злоба, започнали да викат и предизвикали смут, обвинявайки невинния и чист по сърце свят отец.

Едни го укорявали, нападали и злословили, други пък събирали вещите и дрехите си и се готвели да напуснат лаврата; а някои взели топори и чукове и се нахвърлили върху килията, която сам преподобни Сава бил построил, в неистовството си те я разрушили до основите, изхвърлили камъните и дърветата в потока и отишли в Сукийската лавра. Но игуменът на тази лавра Аквилин, който бил богоугоден човек, знаейки за тяхната злоба, не ги приел и ги прогонил. Тогава те отишли при Текойския поток, построили си килии и се поселили там. Така били изкоренени тези плевели от лаврата, а останалите братя, подобно на пшеница, били угодни на Бога плодове и умножавайки се все повече, безпрепятствено принасяли на Бога чистотата на сърцата си.

Минало немного време и свети Сава чул къде се намират тези, които напуснали лаврата и за това, че те търпят голяма оскъдица. Тогава той натоварил много храна върху манастирските коне и осли и тръгнал с това към тях, като от една страна желаел да усмири техния гняв, а от друга да им помогне в тяхната нужда. Като видял тяхната притесненост, оскъдица и безпорядък понеже те били като овци без пастир той уведомил патриарха и го помолил да се погрижи за тях. Патриархът ги поверил на него, като му дал за по-строяването на обител литър злато и още много необходиминеца. Свети Сава отишъл при тях, останал пет месеца, построил им църква, пекарна и издигнал нова лавра. Той довел от старата лавра един от опитните отци, на име Иоан, който бил прозорлив и имал пророчески дар. Поставил им го за игумен. След това преподобният се върнал в своята лавра. Иоан началствал над новата лавра седем години и се преставил в Господа.

След Иоан игумен станал Павел, който бил родом римлянин. Той бил прост по сърце и сияел с Божествени добродетели, но началствал само шест месеца и като не изтърпял несъгласията, избягал в Арабия, където и починал в Севириановия манастир. Когато узнал за бягството на Павел, преподобният поставил за игумен на новата лавра своя ученик Агапит. Агапит разбрал, че някои от братята се придържат към Оригеновото учение: то било като змийска отрова в техните уста и като болестотворна язва под езиците им.

Пръв сред тях бил един палестинец на име Нон, който изглеждал като истински християнин, бил благочестив по вид, но отвътре бил пълен с езически и иудейски лъжеучения и пагубни ереси: манихейската, Дидимовата, Евагриевата и Оригеновата. Като заварил такива братя в обителта, Агапит, боейки се да не би и други да се заразят с тия ереси, съобщил за тях на патриарха и по неговия съвет ги прогонил от обителта. След пет години Агапит се преставил. След него игуменството било поверено на някой си Мамант. Щом чули за смъртта на Агапит, Нон и

неговите единомишленици се върнали в новата лавра. Но те се бояли от свети Сава и криели отровата на своята ерес.

В това време преподобни Сава намерил една пещера, която се намирала на десет стадия северно от неговата стара лавра, около Кастелия. Той се заел с построяването на обител там, която нарекъл “пещерна”. В това начинание му помагал със свои средства презвитерът на светия Сион Маркиан, заедно със своите синове Антоний и Иоан. Този Иоан станал патриарх в Иерусалим, след Илия. Междувременно патриарх Илия заповядал да разрушат постройката на Иаков. А свети Сава взел със себе си от лаврата няколко силни монаси, отишъл на едно място, което се намирало на разстояние около пет стадия на север от разрушената постройка, построил параклис и килии около него и като поставил за настоятели там двама монаси от великата лавра Павел и Андрей, поселил там и други братя и основал на това място лавра, която нарекъл “Седемустна”. Когато се върнал във великата лавра, той изпратил на братята, които се поселили на това място, свети Дарове и благословени хлябове. И по-нататък той се грижел много за тази обител.

След известно време споменатият Иаков получил послушание да служи на странниците в гостоприемницата. Отнасяйки се небрежно към своите задължения, той веднъж сварил прекалено много боб повече, отколкото било нужно. След обяда останало толкова храна, че тя би стигнала с излишък и за другия ден, но Иаков изхвърлил остатъка през прозореца в потока. И той постъпвал така неведнъж, но много пъти. Щом забелязал това, преподобни Сава слязъл, без да го забележат, в потока, събрал изхвърлените бобови зърна, занесъл ги в килията си и ги оставил да се изсушат на слънце. После преподобният сварил бобовите зърна и като приготвил ястие от тях, извикал при себе си Иаков, за да похапнат заедно.

След като се нахранили, старецът казал на Иаков: “Прости ми, брате, заедно не те нагостих така, както ми се искаше, и може би това ядене не ти е харесало достатъчно. Не умея да готвя добре”. Иаков казал: “Наистина, отче, ти прекрасно си приготвил този боб и аз отдавна не бях ял такава ястие.” Старецът отговорил: “Повярвай ми, чедо, че това са същите бобови зърна, които ти изсипа в потока. А знай, че този, който не може да приготви в мярка гърне боб, така че нищо от него да не се похаби напразно, той не ще може да ръководи и манастир и да управлява братство. Така говори и апостолът: “който не умее да управлява собствената си къща, как ще се грижи за църквата Божия?” Щом чул това, Иаков се засрашил и от своето предишно любоначалие, и от небрежното си служение. Той се покаял и помолил стареца за прошка.

Подобавя да се спомене грижата на свети Сава и за благосъстоянието на Божията Църква, когато той отишъл в Цариград във връзка с църковните дела. А той бил изпратен там по следния повод. Цар Анастасий, който бил еретик, отхвърлял Четвъртия Вселенски събор на светите отци в Халкидон и предизвикал в това време голям смут в Църквата. Той изгонил Цариградския патриарх Евтимий и се гневял срещу Флавиан Антиохийски и Илия Иерусалимски, които също искали да изгонят от катедрите им, тъй като те не поддържали неговата ерес.

Желаейки да вразуми царя, за да се умиротвори Църквата, патриарх Илия изпратил при него игумените на палестинските пустиннически обители, сред които бил и свети Сава. По тях светейшият патриарх изпратил и следната писмена молба до царя: “Избраните Божии раби, благите и верни пустинножители, а с тях и Сава, глава на цялата пустиня и светилник на Палестина, изпрашаме с моление при ваше величество. А ти, о, царю, приеми техните трудове и старание, прекрати враждата в Църквата и не позволявай на злото да се умножава. Ние знаем, че ти се грижиш да угодиш на Бога, Който ти е дал царския венец.”

Игумените пристигнали в Константинопол и били приети от царя. Когато влизали в царския дворец, свети Сава вървял най-отзад. Стражите, които стояли на вратите, като го видели в такава вехта и дрипава дреха, го помислили за просяк и не го пуснали да влезе. Царят приел с почит дошлите при него отци и след като прочел посланието на патриарха, ги попитал кой от тях е Сава, когото така хвалел патриархът в посланието си. Отците се огледали помежду си и му отговорили, че той е вървял заедно с тях, но че сега не знаят къде е. Царят веднага наредил да го потърсят и накрая едва го намерили, а свети Сава стоял в един ъгъл и си четял псалмите на Давид. Когато го въвели, царят видял светноносен ангел, който вървял пред преподобния.

Като разбрал, че Сава е Божий човек, царят го почел, като станал от престола. След това заповядал на всички да седнат. По време на продължителната беседа блаженият Сава се потрудил повече от всички други отци, които били там, като с боговдъхновените си слова увещавал царя да умиротвори Църквата и му обещавал, че за това Бог ще му даде победа над враговете. Но изпратените отци имали малко успех пред царя и скоро те се върнали обратно в Палестина. А преподобният останал там, докато не убеди царя и не го примири с патриарх Илия. Той презимувал във Византия, често посещавал царя и беседвал с него за православието и за Иерусалимския патриарх. Разрешавали му да влиза безпрепятствено в двореца; той можел да влиза и излиза когато поиска, без да бъде разпитван от стражите. За това време свети Сава убедил царя да не се гневи на патриарха и да даде мир на палестинските църкви.

След това той се върнал в Иерусалим, изпратен от царя с богати дарове. Преподобният получил от царя две хиляди златни монети, които разпределил между своите манастири, а известна част от тях изпратил в Муталаска, където се бил родил, за да построят в бащиния му дом църква в чест на светите мъченици Козма и Дамиан.

Благодарение на свети Сава, блаженият патриарх Илия се сподобил с мир за палестинските църкви и за себе си, но не задълго: еретиците не преставали да настройват царя срещу Христовата Църква и нейните пастири, желаейки да им навредят.

Поради това царят назначил да се свика събор в Сидон¹. Той поставил начело на събора двама епископи, които споделяли зловерието на Евтихий и Диоскор, а именно Сотерих епископа на Кесария Кападокийска и Филоксен Иераполски. Съборът бил свикан с цел на него да бъде отхвърлен Халкидонският събор и да бъдат свалени от епископските катедри патриарсите Флавиан и Илия. Така и станало: събрал се беззаконният събор и нечестивците изгонили, с помощта на царя, блажения Флавиан, антиохийския патриарх, който не пожелал да се присъедини към техния събор.

Вместо него приел престола нечестивият Север и причинил много беди на православните, които не искали да имат общение с него. Той изпратил своето изповедание на вярата, което било прието на събора, и на патриарх Илия Иерусалимски; а той, като не приел еретическите определения, го върнал обратно.

Щом узнал за това, царят страшно се разгневил срещу блажения Илия и заповядал отново да изпратят в Иерусалим Северовото изповедание на вярата заедно с няколко клирици и отряд от войници, за да принуди със сила Иерусалимския патриарх да приеме правилата на Сидонския събор. Когато те пристигнали в Иерусалим, настъпил голям смут и патриархът изпаднал в голямо затруднение.

Тогава преподобният Сава събрал всички монаси от своите манастири и като влязъл в светия град, прогонил изпратените служители на Север и войската, а самия Север и неговите единомишленици предал пред всички на анатема. Еретиците се върнали посрамени при тези, които ги били изпратили, разказали им за голямата смелост на православните и за своя позор.

Тогава царят, изпаднал в неописуем гняв, изпратил в Иерусалим Палестинския епарх Олимпий заедно с голяма войска. Той му заповядал, без закон и съд, само със силата на царската власт да свали патриарх Илия от престола. Олимпий дошъл в Иерусалим с голяма военна сила и веднага изпълнил царската заповед, свалил патриарха без съд и го изпратил на заточение в Аила, а на неговото място възвел Иоан, сина на презвитер Маркиан, който обещал да прокълне Халкидонския събор и да встъпи в общение със Север. Когато узнал за това, блаженият Сава отново, както и първия път, събрал своето духовно воинство и като воевода тръгнал към светия град, но не заварил там епарха Олимпий. Той вече бил изпълнил заповяданото му злодеяние и доволен се върнал при царя. Много скърбял блаженият заради изгнанието на невинния Илия и плакал за него.

Като видял, че новият патриарх Иоан мъдрува еретически, Сава започнал горещо да го убеждава да не влиза в общение със Север, а да защитава Халкидонския събор и да стои зад него до последната си капка кръв. Казал му още, че ако той не направи това, тогава ще бъде проклет като еретик от всички отци пустинници. Иоан се засрамял, а заедно с това се и уплашил от тези

толкова велики боговдъхновени отци, които били дошли заедно със свети Сава. Той отхвърлил Север и цялата му ерес, приел православието, утвърдено на Халкидонския събор, и успокоил светите отци.

Скоро на царя станало известно, че новопоставеният патриарх Иоан отхвърля Сидонския събор, а приема Халкидонския. Царят се разгневил срещу Олимпий и го лишил от сана му, задето той избрал такъв патриарх. Вместо Олимпий той поставил за епарх на цяла Палестина някой си Анастасий и го изпратил в Иерусалим, като му дал поръчение или да склони патриарх Иоан към общение със Север, или да го свали от престола.

Анастасий пристигнал в Иерусалим, веднага заловил патриарха и го затворил в тъмница. Патриархът молил епарха да се смили над него, като му обещал да изпълни всички заповеди. Той го помолил да го пусне от тъмницата, за да не изглежда така, че патриархът изпълнява царската воля по принуда. Иоан обещал на следващата неделя да прокълне Халкидонския събор пред целия народ в църквата, а Сидонския събор да прослави и да встъпи в общение със Север. Патриархът бил пуснат от тъмницата и тайно изпратил да кажат на преподобните отци Сава и Теодосий да съберат всички отци и да дойдат при него в църквата в неделния ден. Случило се, че тогава бил на поклонение в Иерусалим и Ипатий, царският родственик.

В неделния ден в Иерусалим пристигнали двамата настоятели Сава и Теодосий, а заедно с тях дошли около десет хиляди монаси. В църквата, където дошли и епархът Анастасий и царският родственик Ипатий, заедно със своите войници, а също се стекло и множество народ, патриархът възлязъл на амвона заедно със Сава и Теодосий. Тогава целият народ и монасите завикали към патриарха: “Прокълни еретиците и утвърди Халкидонския събор!” Патриархът се ободрил и казал със силен глас: “Който мисли еднакво с Евтихий, Несторий, Север и Сотерих да бъде проклет!” Също и блаженият Теодосий и преподобни Сава гръмка възкликнали: “Който не приема четирите събора, като четиримата евангелисти, да бъде проклет!”

Щом видял това, епархът Анастасий се изплашил от множеството монаси и от народа, побързал да излезе от църквата и избягал в Кесария. А царският родственик се заклел пред светите отци, че не е дошъл да утвърди Северовото учение, а за да се поклони на светите места и да се присъедини към светата съборна Църква. Той дал на преподобните отци Сава и Теодосий много злато, за да го разделят между дошлите с тях монаси. След това преподобните отци от името на целия събор написали следното послание до царя:

“Нашият Господ Иисус Христос, вечният Бог и Цар на всички, по Своята благост предаде във ваша власт скиптъра на земното царство, та чрез вас да подава истинските блага на мира на всички църкви и особено на майката на църквите светия Сион. Всички знаят, че в тази църква започна великото тайнство на правата вяра и се разпространи до краищата на земята. Ние, жителите на тези божествени места, го приехме от светите апостоли, запазихме го цяло и неповредено до този ден и ще го запазим во веки, с Христовата благодат, като не ще позволим на противниците да ни отклонят от правия път и не ще се поддадем на техните скверни и суетни речи.

В тази непорочна и неповредена вяра и вие, царю, бяхте възпитан и израснахте. И ние се учудваме сега как в дните на вашето царуване в светия град Иерусалим настана такъв метеж и такава вълнение, че те не подминаха дори и Божиите служители, презвитерите и монасите, които от младини са възлюбili добродетелта и са избрали да живеят в кротост и безмълвие. Пред очите на иудеите и на другите неверници те биват извличани от самия свети Сион по градските улици и изгонвани в пусти места. Дори ги принуждават да вършат неща, неподобаващи на правата вяра, така че тези, които идват тук да се помолят, вместо полза за душата си, получават вреда и се връщат съблазнени.

Поради това умоляваме ваше величество да ни избави от тези големи злини, виновник на които е Север, на когото е предадена, заради нашите грехове, Антиохийската църква за погубел на неговата душа и за съблазън на всички църкви. Как ние, иерусалимците, можем сега да се поучаваме във вярата, без съблазън? Та нима ние не знаем, че новопоявилото се мнимо изправление

на правата и здрава вяра, завещана ни от отците, в действителност не е поправяне, а извратяване и повреждане, и че за тези, които го приемат, то приготвя за награда погибелта на душите им."

Щом получил посланието на светите отци, царят страшно се разгневил и решил да изгони от иерусалимските предели патриарх Иоан и двамата игумени Сава и Теодосий. Но Божият промисъл не допуснал това злодеяние да се извърши. След несправедливото изгонване на светия патриарх Илия, по силата на справедливия Божий съд, по цяла Палестина настъпил голям глад и суша и земята не дала своя плод, както в дните на пророк Илия: заключило се небето и не паднал дъжд и пресъхнали всички водни извори. Освен това се появили множество скакалци, които покрили цялата земя и унищожили всичката трева по полята и листата по дърветата.

Това Божие наказание продължило пет години и мнозина умрели от глад и жажда. Жителите на Иерусалим говорели, че Бог наказва Палестина с глад, заради несправедливото изгнаничество на патриарх Илия. Тогава свети Сава извикал при себе си настоятелите на седемте построени от него манастири и им заповядал да не се грижат за нищо плътско, като им напомнил евангелските слова: "не се грижете и не думайте: какво да ядем, или какво да пием, или какво да облечем? Защото всичко това търсят езичниците, и защото вашият Небесен Отец знае, че имате нужда от всичко това. Но първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде." И те били хранени от всемогъщия Божий промисъл.

Светейшият Иерусалимски патриарх Илия се поселил в мястото на изгнанието му. Тогава той бил на осемдесет години. Със себе си взел двамата игумени Стефан и Евталий и тръгнал на път. Щом видял свети Сава и неговите спътници, патриарх Илия се зарадвал и ги задържал при себе си няколко дена. През тези дни той излизал от килията си в деветия час, тъй като той на никого не се показвал от отпуста на вечернята до деветия час, а се затварял в килията си пребивавал в безмълвие. В деветия час той излизал, хранел се заедно с тях и се наслаждавал на духовната им беседа. А след отпуста на вечернята отново влизал в безмълвническата си килия. След десет дни светейшият патриарх Илия се преставил, след като боледувал няколко дена преди смъртта си. Преподобният Сава го погребал с чест и се върнал в лаврата си.

А за смъртта на цар Анастасий се разказва, че в тази нощ, когато патриарх Илия получил откровение за него, се разнесъл гръм и мълния ударила царския дворец; тя преследвала царя от място на място, от единия край до другия, докато накрая го застигнала в един ъгъл и го убила. Така злият погинал от зла смърт.

След смъртта на нечестивия цар Анастасий, на престола се възкачил благочестивият Юстин, който разпратил по всички краища на своето царство заповед, постановяваща да се върнат от изгнание православните и всеки от тях да получи отново своя сан и място. Той нареждал също определенията на Халкидонския събор да бъдат вписани в светите книги, за да се възцари в Църквата Христова мирът. Когато тази царска заповед достигнала до светия град Иерусалим, всички били обзети от голяма радост, а патриарх Иоан помолил преподобния Сава да отиде в Кесария и Скитопол, да обяви там царската заповед и да впише в църковните книги определенията на Халкидонския събор.

Въпреки че преподобният, поради старостта си, бил вече слаб телесно и изнурен от многото си подвизи, но заради Църквата Христова не отказал да изпълни това нареждане, не се поленил да предприеме този тежък път. Той тръгнал заедно с неколцина други настоятели на обители и бил посрещнат в Кесария от свети Иоан Хозевит, който тогава бил иерарх там. В Скитопол преподобният бил приет с голяма почит от митрополит Теодосий и от всички граждани и извършил там чудеса. Той предсказал за един знатен самарянин Силван, който преследвал християните, че ще бъде изгорен с огън сред града. За това ще бъде разказано по-долу. Свети Сава изцелил една кръвоточива жена и една бесновата девойка и след като принесъл голяма полза на Църквата, се върнал в Иерусалим.

В края на четвъртата година, откакто в Палестина не бил паднал дъжд, поради крайния недостиг на вода, братята поискали да се разселят и помолили преподобния да ги пусне. Светият ги упрекнал заради тяхното нетърпение и им заповядал да възложат надеждата си на Бога. На третия ден след това над лаврата се появил дъждовен облак, завалял дъжд и напълнил

водохранилищата. Дъждът се излял само върху лаврата, а в околните местности не паднала капка роса. Тогава при стареца дошли игумените на околните манастири и му казали: “В какво съгрешихме против тебе, отче, че ти забрави за нас и изпроси от Бога дъжд само за твоята лавра?” Преподобният започнал ласкаво да ги утешава и ги обнадежда, като им казал, че в техните манастири няма да се свърши водата, докато Бог не даде дъжд на цяла Палестина. Настъпила петата гладна година.

Вода липсвала дотолкова, че в светия град бедните умирали от жажда. Поради сушата и бездъждието, изворите пресъхнали, пресъхнали и кладенците, водоемите и ручейте. Патриарх Иоан горчиво скърбял и като ходел по тези места, които преди били бластисти и влажни, заповядал да се копят кладенци и ровове, за да намерят вода, но вода не се намирала. На мястото на Силоамския извор с много труд работниците прокопали до четиридесет сажена и пак не намерили вода. Патриархът, отчаян, оплаквал общото бедствие за целия град.

Дошъл месец септември и приближил празникът на Обновлението. Като узнал, че по молитвите на преподобния Сава Бог изпратил дъжд над неговата лавра, патриархът изпратил да го повикат и започнал да го умолява да се помоли на Бога, за да помилва Господ Своите люде и да не ги остави да умрат от глад и жажда. На следващото утро горещината била страшна. Множеството работници копали цял ден споменатия по-горе ров, а вечерта оставили всичките си съдове и вещи, надявайки се на другата сутрин отново да дойдат на работа. Настъпила нощта и задухал вятър от юг, разразила се буря и през цялата нощ валял дъжд, така че се напълнили всички водохранилища и отвсякъде потекли потоци. На мястото, където работниците копали, се насъбрала вода и земята, която с толкова труд и за толкова дълго време били изкопали от рова, се върнала на мястото си, покрила съдовете и вещите им, и това място се изравнило така, че било невъзможно да се разбере къде са копали. Всички водоеми в светия град, по молитвите на преподобния Сава, се напълнили с вода и всички с радост благодаряли на Бога.

В осемдесет и шестата година от живота на преподобния починал патриарх Иоан, като оставил за свой приемник добродетелния мъж Петър Елевтерополит. Три години след това, поради старостта и болестта си цар Юстин се отказал от престола и поверил царството на племенника си Юстиниан. Патриарх Петър обичал преподобни Сава и го почитал, както и предишните патриарси. Той често го посещавал в пустинята. Патриархът имал сестра на име Исихия, която била добродетелна и благочестива жена. Тя била повалена от тежка болест, така че лекарите вече не знаели как да я лекуват. Тогава патриархът помолил свети Сава да дойде в дома на болната и да се помоли за нея. Преподобният дошъл и на три пъти осенил болната с кръстния знак и тя в същия час станала от постелята си, като славела Бога.

В началото на деветдесет и първата година от живота на преподобни Сава се преставил светият авва Теодосий. В това време самаряните, които живеели в Палестина, отхвърлили властта на гръцкия цар, избрали си цар от своето племе, на име Юлиан, вдигнали се срещу християните и им причинили много зло: плячкосали много църкви и ги изгорили, нападали села и градове, избили много християни, особено в Неаполските предели, където заловили местния епископ Самон и го убили с меч, а презвитерите му разсекли на части и като смесили частите от телата им с мощите на свети мъченици, ги изгорили. Когато узнал за това, царят изпратил голяма войска срещу тях и самарянският цар Юлиан бил убит в битката. Тогава и Силван, чиято погибел преподобният Сава предсказал, бил пленен от християните и изгорен в Скитопол сред града.

Неговият син Арсений заминал за Цариград и скоро, неизвестно по какъв начин, се сдобил с царското благородно положение. Той се ползвал с голяма почит в двора и като спечелил доверието на царя, започнал да клевети и да отправя лъжливи обвинения срещу палестинските християни (самият той се придържал към самарянското нечестие), като казвал, че уж те били виновни за въставането на самаряните и за тяхното отпадане от властта на царя.

Царят повярвал на клеветите на самарянина Арсений и се разгневил срещу палестинците. Щом узнали за това, Иерусалимският патриарх Петър и подвластните му епископи помолили блажения Сава да поеме върху себе си този труд и да отиде в Цариград, за да смекчи гнева на царя

и да го помоли за помощ, във връзка с големите църковни и граждански нужди. Макар че бил вече твърде стар, преподобният побързал да замине за Константинопол, понеже поставял нуждите на Църквата по-високо от собствения си покой.

Като узнали за неговото пристигане, благочестивият цар Юстиниан и Константинополският патриарх Епифаний изпратили да го посрещнат знатни лица. А когато той влязъл при царя, Бог отворил очите на Юстиниан, както някога на Анастасий. Юстиниан видял Божията благодат, която светло сияела над главата на преподобния Сава; тя разпръсквала светли лъчи и обкръжавала главата му като венец. Изплашен, царят станал от престола и като се поклонил, помолил преподобния за благословение. После прегърнал стареца, с любов и радост го целунал и го помолил да сподоби със своето благословение и царица Теодора. Но старецът не се съгласил с думите: "Повярвайте ми, отци, няма да излезе от нейната утроба плод, за да не се напои със Северовото учение и да не смути, повече и от Анастасий, Църквата Христова".

С тези думи преподобният им дал да разберат, че царицата тайно се придържала към ереста. Царят се вслушал в молбата на преподобния, гнева си срещу палестинските християни той обърнал срещу самаряните и издал закон, с който забранявал на самаряните да устройват събрания помежду си, лишавал децата им от наследство след смъртта на своите родители и предвиждал смъртно наказание за водачите на тяхното въстание.

Тогава самарянинът Арсений се скрил, тъй като царят заповядал да го накажат. После отишъл при свети Сава, паднал внозете му и го помолил да извърши над него кръщение, за да избегне по такъв начин царския гняв и да се избави от смърт. Тогава той и всичките му домашни били кръстени. Желаете да покаже своето благоволение и да угоди на преподобния Сава, царят му наредил да поиска от него всичко, от което има нужда, и да вземе колкото иска злато за нуждите на своите манастири.

Но преподобният, който не желал богатства за себе си, а се грижел за ползата на християните, помолил царя да освободи Палестина от събирането на данъци, тъй като хората били разорени от войната със самаряните, да възстанови със средства от царската хазна изгорените от самаряните църкви, да построи в светия град странноприемен дом, в който да се приютяват християните, идващи от далечни места да се поклонят на Господния гроб, да устрой и болница за странниците и да назначи лекари, да довърши построяването на църквата на Пресвета Богородица, започната от патриарх Илия, да издигне крепост в пустинята до неговите манастири и да постави там войска за защита от варварско нашествие; а повече от всичко той молил царя да изкорени в своето царство ересите на Арий, Несторий и Ориген и на другите еретици, които смущавали Църквата Божия.

За всичко това, преподобният обещал на царя, че Бог ще присъедини към гръцкото царство Рим и Африка тези страни, които били загубили предишните царе. Царят се съгласил с всичко това и заповядал молбата на преподобния да бъде изпълнена, като сам се стараел желанието на светия старец във всичко да бъде по възможност по-скоро приведено в изпълнение. Бог възнаградил царя хилядократно заради милостта, която той оказал на блажения Сава, и затова, че изпълнил неговите молби.

Пророчеството на стареца се сбъднало: след известно време царят действително удържал две славни победи над враговете, присъединил към империята си Рим и Африка и довел като пленници в Цариград двамата крале Витиг Римски и Хелимер Картагенски. А преподобни Сава се върнал в Иерусалим и по молба на патриарха и епископите, отново заминал за Кесария и Скитопол, за да обяви там царската заповед. Там той видял малкия Кирил (съставителя на неговото житие), нарекъл го свой ученик и предсказал, че той ще стане монах в неговата лавра.

Скоро след завръщането си оттам, свети Сава се разболял. Когато узнал за това, патриарх Петър дошъл да го навестии като видял, че в килията си старецът няма нищо, дори най-необходимото за неговата болест, освен малко бобени шушулки и стари фурми, го взел и го пренесъл на носилка в своята епископия, където сам се грижел за него, служейки му със собствените си ръце. След няколко дена преподобният Сава се сподобил с Божествено видение, което му открило, че той скоро ще се престава. Това станало на пет декември, след като

преживял деветдесет и четири години, и преминал в нетленния живот, съпроводен от Божиите ангели и светите мъченици. Не подобава да премълчим и за някои други чудеса, които станали след кончината на преподобния. Двама страннолюбиви братя имали лозе. Те често давали подслон на братята, които идвали при тях от лаврата на блажения Сава. Но точно по време на гроздобера те се разболели тежко, така че вече не се надявали, не само че ще съберат гроздето си, но и че ще останат живи. Възложили надеждата си на небесното застъпничество на преподобния Сава и често го споменавали, призовавайки го на помощ. Светият скоро чул молитвата им, явил се на всеки от тях поотделно и казал: “Аз се помолих на Бога за вас, за вашето здраве и Той ви даде, според вашата молба; станете и вървете по своята работа!” Когато дошли на себе си, те се почувствали напълно здрави, прославили Бога и благодарили на свети Сава.

Оттогава всяка година те устройвали голям празник в деня, когато се извършило това чудо. Една благочестива и добродетелна жена, на име Хинара, обещала да дари две завеси за църквите в Кастелия и в пещерата, но поради ленността на тъкачката, завесите дълго време оставали недовършени. Хинара много се опечалила от това. Тогава и се явил преподобни Сава и и казал: “Не скърби, утре всичко ще тръгне успешно, понеже твоето приношение е угодно”. Той се явил и на тъкачката и с гняв я упрекнал за ленността ѝ. На сутринта те си разказали една на друга виденията си и работата скоро била завършена.

Икономът на Великата лавра наел сарацински камили, с които да превозва от Мъртво море закупената пшеница. Когато камилите, натоварени с пшеница, пристигнали в лаврата, една от тях се отклонила вдясно от пътя, паднала заедно с товара в реката и останала да лежи във водата. Стопанинът на камилата, който бил сарацин, възкликнал: “Отче Сава, помогни и не оставяй камилата ми да умре!” И в същия миг той видял честния старец да седи върху камилата му. Сарацинът бързо слязъл в реката и намерил камилата си невредима, но стареца повече не видял. Товарът също бил цял. Оттогава този сарацин идвал в лаврата всяка година, за да се поклони на гроба на преподобни Сава.

Веднъж последователите на Ориген, като се събрали от различни места под началството на някой си Леонтий, замислили да нападнат Великата лавра и да разпръснат правоверното стадо на преподобния Сава, а лаврата да разрушат до основи. След като приготвили много чукове и други железни оръдия, а също взели и оръжия със себе си, те като яростно пълчище тръгнали към лаврата. Това станало във втория час на деня.

Изведнъж по пътя върху тях паднал страшен мрак и мъгла; цял ден те се лутали и не намерили лаврата, а попаднали в някакви непроходими места, където ги застигнала нощта. С голям труд, на следващия ден те се озовали близо до манастира на свети Маркиан. Като разбрали, че нищо не ще успеят да сторят, те се разотишли със срам. И се сбъднали над тях думите на пророк Исаия: “съкрушение и бедност е в техните пътища, ще обсадят като слепци стена, и ще се усетят като такива, които нямат очи, и ще падат посред ден, като в полунощ”.

А Бог пазел лаврата заради Своя угодник преподобния Сава, който славно се потрудил в нея. По неговите свети молитви и нас да запази от всяко зло Преблагият, Единият в Троица Бог: Отец, Син и Свети Дух, на Когото е славата во веки! Амин.

© Жития на светиите, преведени на български език от църковно-славянския текст на Чети-минеите ("Четъи-Минеи") на св. Димитрий Ростовски.